

o dispensích z překážek manželských a to zejména vzhledem k nově vydaným *Formulae apostolicae datariae*; směr celé knihy jest apologetický. Nápadno jest skrovné povšimnutí literatury pocházející od protestantů. Co se systematiky tkne, nemůžeme s ní úplně souhlasiti. Na př. mluví se o samostatné překážce omylného pochopení stavu manželského (§ 19., *Das Hindernis der irrthümlichen Auffassung des Ehestandes*), čímž míněn *error in negotio* a pak se vytýká v § 22. opětně samostatně *impedimentum defectus consensus*; nauka o uzavření manželství jest zcela rozkouskována: jednak se o ní mluví při překážce tajnosnubu, jednak při překážce zakazující pro opomenutí ohlášek, pak opětně jest zvláštní oddíl věnován skutečnému uzavření manželství, kdež pojednáno o objevení překážek manželských, o zdvižení jich a o pozitivních přípravách k uzavření manželství. Výklady jako na př. o »částečném zdvižení manželského spolužití následkem vzniklé překážky manželské« jasnosti rozhodně neposlouží.

Text reforem r. 1901 provedených při vyřizování dispensí od překážek manželských se strany datarie otištěn v Archivu cit. str. 102 nsl., 349 nsl., 545 nsl.

Konečně sluší vytknouti, že v citov. Časopisu kat. duch. (1902, str. 345 nsl.) zahájil *Sedláček* řadu článkův obsahujících stručné dějiny dispensační praxe při překážkách pokrevnosti a švakrovství. *Henner.*

Právní dějiny.

Erben, Das Privilegium Friedrich I. für das Herzogthum Österreich. Vídeň. 1902.

Od posledního zkoumání *Fickrova* (*Sitzungsber. d. Wr. Akademie, phil.-hist. Cl. 23.*) nepochybovalo se již o pravosti privilegia minus. Erben pokusil se otázku jeho pravosti rozvinouti znova. Obrátil svou pozornost k těm místům, kde Ficker sám již měl pochybnosti aneb kde věc jen zběžně přešel. Na základě svého bádání přichází Erben k výsledkům, že privilegium minus, samo o sobě pravé, obsahuje nepravé interpolace z doby mezi červnem 1243 a srpnem 1244; jsou to »*jus affectandi*« a obmezení návštěvy dvorských sněmů na sněmy v Bavořích a válečných výprav do jiných zemí mimo země sousední.

Spisovatel zabývá se nejprve zevním zjevem privilegia minus a srovnáváním jeho s jinými listinami a kopiáři zjišťuje, že při jeho sepisování účasten byl muž, který zaměstnán byl v císařské kanceláři v l. 1156 až 1158 a 1163. Na to všímá si textu privilegia, hledíc k osobě podmětu, která se v privilegiu jako mluvící uvádí. A tu zjišťuje, že začátek a konec privilegia sepsán jest v první osobě množného čísla (*terminavimus, concessimus, commutavimus, iussimus, statuimus*); uprostřed však tato podmětná souvislost náhle přestává, a v privilegiu stojí: »*Dux vero Austrie, de ducatu suo aliud servitium non debeat imperio, nisi quod ad curias quas imperator in Bawaria prefixerit evocatus veniat, nullam quoque expeditionem debeat,*

nisi quam forte imperator in regna vel provincias Austrie vicinas ordinauerit«. Spisovatel nedá se však mýlití prvním dojmem a vykládá, že podobné nesouvislé přechody jsou v listinách časté. Vysvětlují se zápisy, které hned při ústním jednání bývaly zhotovovány, při smlouvách předchozími úmluvami. Zápisy a předchozí úmluvy tyto, sepsány v třetí osobě jednajících osob, přejímány byly nezměněny v samy listiny. Spisovatel vyšetřuje tudíž, zda i při privilegium minus jde o nějaké takové zápisy neb předchozí úmluvy, a odpověď jeho je záporná. Předmětná forma poněti vázána je vždy na určité formule, a častější její užívání má asi svůj důvod v tom, že kancelář chtěla poměr, o němž šlo, přesně zasáhnouti a vytknouti. Místo o návštěvě dvorských sjezdů a říšských výpravách jde však nad tyto případy jak věcně, tak grammaticky. Učiní-li se vsunutá věta odvislou od předchozího »Statuimus«, bije rozpor souvislosti křiklavě v oči. O císařské kanceláři té doby také není známo, že by z ní vycházely podobné textové poruchy.

Okolnosti tyto činí vsunutí místa podezřelými, a spisovatel snaží se posílit toto podezření i úvahami z jich obsahu. Obmezení návštěvy dvorských sjezdů není v historii ojedinělé. I zlatá bulla sicilská z r. 1212 promíjí králi Českému návštěvu dvorských sněmů, leda že jde o sněmy v Bamberku Norimberku a Merseburku. Spisovatel vytýká však sám, že mezi poměry země české k říši a poměry, v kterých se k ní nalézala východní marka, byl podstatný rozdíl, když se již ani nehledí k době 56 let, která privilegium minus od zlaté bully sicilské dělí. Ve výhodách, které touto bulloou mocný král Český obdržel, odrážejí se jeho volné svazky s říší. Pravdě nepodobno je však, aby je již několik desítek let před tím obdržel nově jmenovaný vévoda rakouský. Účastenství vévodů rakouských na dvorských sjezdech mimo Bavorsy od 11. až do 13. století neskýtá pražádného svědectví o privilegiu, které by byli vévodové rakouští v této příčině obdrželi. Mezi léty 1033—1138 účastni jsou na dvorských sjezdech 16krát, mezi léty 1156—1200 18krát, mezi léty 1201—1230 22krát. Přičtou-li se k tomu i jízdy do Itálie, lze z toho nabýti dojmu stále vzrůstajícího se účastenství rakouských vévodů na říšské politice. S tímto zřejmým vývinem stojí obmezení v privilegiu minus ve zřejmém odporu. Je-li pravé, neporozuměl vévoda nejbližší budoucnosti své země; aneb viděl až za ni, jda za cílem, který uskutečnil se teprve později. Obojí je pravdě nepodobné.

Osvobození od účastenství na válečných výpravách mimo země sousední považovalo se dosavadními badateli za výhodu, již Rakousy své vlastnosti jako marka vděčí. Erben zkoumá proto, zda pro rakouskou marku před vydáním privilegia minus takovéto obmezení vskutku platilo. Zacházeje tu až do doby Karolinské, vykládá, že vyloučení marky z válečných výprav určovaly ty které skutečnosti, nikoli ale nějaké pravidlo. Tak vedl Arnulf r. 887 vojenský lid jihovýchodních marek k Rýnu, aby svrhl Karla III. s trůnu, a nejspíše za jeho vedení táhli r. 882 proti Normanům i Korutanci. Co bylo za doby Karolinské, lze přijímati i pro dobu Ottonskou. Erben příklady z historie tu zjišťuje, že nějakého obmezení marek na výpravy v zemích sousedních vůbec nebylo. Přes to však, kdyby i fakticky takovéto obmezení pro marku rakouskou

skutečně se bylo vyvinulo — ptá se spisovatel — byl by vévoda rakouský s to, aby před císařem uznání jeho vymohl a písemného stvrzení v císařském privilegiu dosáhnul? Odpověď spisovatelova zní tu záporně. Takové privilegium nebyl by udělil ani císař, a nebyli by k němu svolili ani stavové. Celou vládu Bedřicha I. vyplňuje snaha, aby všechny nároky, které jako král a císař činití mohl, hájil a dobýval. Vasalům, kteří nedostaví se k ohlášené římské výpravě, odnímá léna; panstvím nad Burgundem a královskou korunou českou vykupuje si vojenskou podporu; v červnu r. 1156 dává si přísahati výpravu do Itálie a několik dní na to udělí privilegium, které s celou jeho politikou stojí v odporu! A kdyby i tak byl chtěl učiniti, nebylo tu ještě jiných faktorů, které by mu v tom byly stály v cestě? Nebylo tu knížat, kteří přece mohli žádati, aby břemena, je tížící, ukládána byla stejnoměrně? Přistupuje-li k tomu všemu ještě mlčení frisinského kronikáře, který o této části privilegia, do dějin říše přece náležející, praničeho nevypravuje, nelze přijíti k jinému závěrku, než že tu jde jen o pozdější interpolaci.

Jednaje o době, kdy interpolace vznikly, probírá spisovatel nejprve sám text, jak se v opisech jeví, a zkoumá, zda i při privilegiu minus zachován byl zvyk, že pořízeno dvojí vyhotovení listiny, jedno pro Rakousy, druhé pro Bavorsy. Poněvadž však všechny známé opisy táhnou se ku rakouskému prvopisu, obrací se spisovatel pouze k těmto opisům. Zjišťuje na nich, že opisovači přesmykují různá slova originálu v jiný sled (*nisi quam forte imperator, nisi quam imperator forte, nisi forte quam imperator*), což ukazuje na to, že opravy jeho různé zařazení nadepsaných slov připouštěly.

Interpolace samy povstaly dříve, než privilegium předloženo bylo ku potvrzení Bedřichu II. (1245), poněvadž v jeho potvrzení se již nalézají. Naproti tomu nelze klásti dobu jich povstání před rok 1230. Jsouť konec 12. a první 3 desíletí 13. století vyplněny takovou účastí rakouských vévodů na dvorských sněmech a válečných výpravách, zkrátka na říšské politice, že nelze se domnívati, že by tehda byli nějakou změnu na privilegiu předsevzali. Jinak je to za Bedřicha Bojovného. Je o něm známo, že r. 1231 a 1232 odepřel návštěvu říšských sněmů v Ravenně a Akvileji a předvolání do Augspurku a Mohuče nechal nepovšimnuto. Povstání ministeriálů, nespokojených s živým úcastenstvím rakouských vévodů na říšských záležitostech, bylo asi prvním podnětem ku změně jeho politiky a také k interpolaci. Než tato nenastala ani ještě až do června 1236, poněvadž by byla jinak mohla Bedřicha před říšskou klatbou uchrániti. Také nebyla doba, kdy všechny svazky říše s vévodou byly přervány, příhodná, aby se na změnu listiny z r. 1156 pomýšleti mohlo. Zbývají proto léta 1239—1245, kdy styky s říší byly zase příznivější. V této době dá se však stanoviti i bližší termin pro vznik interpolace. V červnu r. 1243 žádá Bedřich za rozvod svého manželství, a v téže době počíná se jednati o sňatek jeho s Alžbětou Bavorskou. To navazuje častější osobní styky sousedních knížat. V této době může tedy zdáti se Bedřichovi vhodno, dostavovati se před císaře do Bavor. Ke konci r. 1244 nastává však jisté ochlazení v těchto přátelských stycích a r. 1245 dochází ku zjevné roztržce. 15 měsíců tedy od června 1243 do srpna 1244 mohou se označiti jako doba, v které Bedřich nejspíše byl k tomu naladěn,

aby se snažil o změnu privilegia minus v tom způsobu, jak se nám zachovala. Také přestálé války s Tatary, Čechy a Uhry mohly kolem r. 1243 vésti k myšlénce, aby vyloučeny byly výpravy mimo země sousední, i když v těchto zemích nebylo žádného válečného nebezpečí.

Podezření jedno budí podezření druhé, a tak za podezřelé prohlašuje spisovatel i jus affectandi. Výzkumy jeho podporuje i bádání Luschinovo Tento ukázal již r. 1872 (Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen, 9. sv., str. 137.), že i privilegium štýrských ministeriálů z r. 1186 jest za Bedřicha Bojovného interpolováno. Upozorňuje na to poznovu v MJÖG. 1903, str. 113., chvále práci Erbenovu jako vzor důkladného diplomatického bádání.

Dr. M. Stieber.

Balzer Oswald, Przyczynki do historyi źródeł prawa polskiego. (Otisk ze 46. svazku Rozpraw Wydziału histor. filozof. Akad. Umiej. w Krakowie.) 1903. Stran 151.

Přítomný spis tvoří Prolegomena k nejdůležitějšímu dosavadnímu dílu prof. Balzera. Jako někdy oba Kovačičové, otec a syn, vytkli si za úkol doplniti Corpus juris Hungarici zákony, o nichž učenci XVII. a XVIII. stol. nevěděli, tak umínil si prof. Balzer sebrati a nově vydati památky zákonodárství polského z doby Zikmunda I. (1506—1548), a to v původní, neporušené formě. Hlavní zásoba známého dosud materiálu zákonodárského z té doby nalézá se ve sbírce zv. Volumina legum (ve druhé části I. sv., uveř. Konarským r. 1732, a ve vydání novém r. 1859 od Ohryzky). Sbíрка tato však nejen není úplnou, nýbrž, jak Balzer dokazuje, podává text namnoze porušený. Vysvětá to ze srovnání zmíněné části Volumin se starými vydáními Zikmundovských statutů.

Dříve než přikročil prof. Balzer k vydání samého textu zákonodárných památek z doby Zikmunda I., prostudoval a srovnal všechny dosud známé i neznámé tisky statutů sněmovních i nařízení královských z řečené doby a probral i prameny netištěné.

Již r. 1524 vyšlo prvé souborné úřední vydání Zikmundovských statutů, které bylo pak devětkrát znova otištěno. Sbíрка tato není však úplným vydáním sněmovních zákonů z prvé polovice vlády Zikmundovy, a i co do památek v ní obsažených jest jen zkráceným přepracováním vlastních původních textů autentických. Všechny zákony měly tedy dva texty úřední, jeden původní z doby před r. 1524, druhý z tohoto roku.

V kap. I. autor popisuje co nejdůkladněji všechny tisky sněmovních statutů a král. nařízení z doby Zikmunda I. (od r. 1507 do 1545). Ačkoli dosud byly v polské bibliografii známy jen 33 tisky z této doby, vykazuje jich on 62. Množství materiálu se tedy zdvojnásobilo.

V kap. II. spisovatel rozebírá Zamojské vydání sněmovních statutů Zikmunda I. z r. 1602, jež jest jen v jisté části reprodukcí prvotisků, tedy autentického textu statutů Zikmundovských, co do ostatku však podává jen texty pozdější. Úkolu svému nevyhovovalo, poněvadž text uchyluje se značně od pramenů, a mnohdy jest dokonce pokažen.